

Використання технології поетапного опрацювання змісту текстів у процесі формування прогностичних умінь школярів

Напрямок 2. Сучасні технології в педагогічній науці

Мартиненко В. О.,

кандидат педагогічних наук,

провідний науковий співробітник відділу початкової освіти

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

Проблема формування прогностичних умінь є актуальною у навчанні молодших школярів. Ці питання знайшли відображення у чинних нормативних освітніх документах: Державному стандарті початкової освіти та Типових освітніх програмах для 1-2 і 3-4 класів [1-2].

Оволодіння здатністю до прогнозування значною мірою впливає на успішність становлення молодшого школяра як суб'єкта навчання, - особистості, яка вміє визначати мету своїх навчальних дій, передбачати результати власної діяльності, цілеспрямовано шукати і знаходити потрібні засоби для їх досягнення, здійснювати самоконтроль, самооцінку, взаємодіяти з іншими відповідно до комунікативної ситуації і т. ін..

У процесі читання прогностична діяльність учнів сприяє поглибленому розумінню тексту під час його сприймання, аналізу й інтерпретації.

Між тим, вивчення й аналіз шкільної практики засвідчує щорічну від'ємну динаміку - збільшення кількості учнів з низьким рівнем опанування умінням читати з розумінням, включно з тими школярами, які добре володіють технічною стороною навички читання. Це спонукає до пошуку продуктивних читацьких технологій та стратегій, які сприятимуть розвитку позитивної мотивації до читання, повноцінному розумінню текстів різних видів, з якими діти взаємодіють під час навчання.

Основним навчальним результатом взаємодії учнів з текстами, дитячими книжками є їх смислове сприймання. У цьому зв'язку варто проаналізувати загальні закономірності процесу смислового сприймання відповідно до герменевтичної концепції розуміння, тлумачення та інтерпретації тексту (М. Бахтін, Ю. Борев, Ю. Ковалів, Н. Чепелева та ін.). У ній виокремлюються такі

«умовно взаємопов'язані етапи»: *первинна інтерпретація*, під час якої читач висуває різні гіпотези, передбачення щодо змісту тексту, його жанру і т. ін. відповідно до свого читацького і життєвого досвіду; *читання тексту, первинне розуміння (семантизуюче, когнітивне)*. Воно передбачає розуміння значень слів, речень, смислу окремих висловлювань, осмислення цілісного змісту тексту, логічних зв'язків між його частинами; *вторинна інтерпретація* – тлумачення, трактування, творчий аналіз і синтез змісту, діалог особистісних смислів читача з відповідними смислами автора на основі естетичного досвіду реципієнта. Якісна і повноцінна вторинна інтерпретація веде до *розпредмечування розуміння*, тобто розуміння смислу тексту як цілісного утворення досягається шляхом уважного аналітико-синтетичного сприймання тексту, коли на основі аналізу читач відкриває для себе нові смисли твору, рефлексує на його зміст Осмислення як кінцевий етап сприймання тексту є результатом всіх попередніх когнітивних процесів. [3, с.86-88].

Зазначені закономірності смислового сприймання творів дають підстави визначити *технологію поетапного опрацювання змісту текстів різних видів* як найбільш продуктивну у формуванні початкових прогностичних умінь молодших школярів. Ця технологія включає такі макроетапи: етап до тексту, етап власнетекстової діяльності і післятекстової діяльності. Розкриємо зміст кожного з етапів під кутом зору формування прогностичної читацької діяльності учнів.

Етап до тексту

1.Зміст прогностичної діяльності учнів

- імовірні передбачення стосовно тематичного, жанрового, емоційного спрямування змісту тексту, визначення персонажів і т. ін.

2.Смислові опори- підказки у тексті(дитячій книжці)

- зміст заголовка, ключові слова, ілюстрації до тексту твору; написи на обкладинці, анотація, зміст(перелік) творів, ілюстрації в середині дитячої книжки; індивідуально-особистісні фонові знання; власний читацький і життєвий досвід.

3.Результативність прогностичної діяльності

- школярі набувають важливого досвіду — прогнозування й антиципації, діалогової взаємодії читача з текстом ще до читання твору; у них посилюються позитивні читацькі мотиви, розвивається творча уява.

Етап власнетекстової діяльності

1.Зміст прогностичної діяльності учнів

- прогнозування під час читання тексту елементів вербального матеріалу на рівні слова, словосполучення, речення; застосування прийомів мовної та контекстуальної здогадки; читання твору частинами, моделювання майбутніх ситуацій, передбачення подальшого розвитку подій (інформації) у тексті, у т. ч. з орієнтуванням на близьку і відділену перспективи.

2.Смислові опори-підказки у тексті

- звернення автора до читачів, риторичні запитання у тексті; тематична єдність слів; повторюваність ключових слів; завершені смислові частини; смислові зв'язки між ними; контекст; текстові прикмети(елементи),які допомагають спрогнозувати подальший розвиток подій; причиново-наслідкові зв'язки між подіями, фактами, вчинками, намірами персонажів; очікування персонажа щодо майбутніх подій; опора на індивідуально-особистісні фонові знання, читацький і життєвий досвід.

3.Результативність прогностичної діяльності

- оволодіння учнями здатністю висувати імовірні гіпотези щодо майбутнього перебігу подій у творі під час читання, у т.ч. з орієнтуванням на близьку і відділену перспективи; пояснювати, обґрунтовувати причиново-наслідкові зв'язки між актуальними подіями та їх імовірним розвитком; здійснювати реконструкцію і перетворення уявлень; оволодіння прийомами мовної та контекстуальної здогадок під час семантизації нової, незнайомої лексики; розвиток словникового запасу, творчої уяви, діалогової взаємодії учня з текстом, автором твору; поглиблене проникнення у смислову тканину тексту.

Етап післятекстової діяльності.

1.Зміст подальшої прогностичної діяльності. Критичне осмислення учнями висунутих гіпотез.

- імовірні гіпотези продовження розвитку змісту після опрацювання тексту (нові події, епізоди, кінцівка, зміна часу подій, моделі майбутньої поведінки героїв; припущення про достовірність, потрібність і пізнавальну цінність одержаної інформації з тексту, виконання творчих завдань тощо);
- аналіз, самооцінка, оцінювальні судження стосовно власних, а також учнівських читацьких гіпотез, висловлених до читання, під час читання тексту під кутом зору їх адекватності, обґрунтованості, перспективності і варіативності - на основі інтегрування подій у творі, інформації в науково-пізнавальному тексті;

2.Смислові опори-підказки.

- авторський текст; імовірні версії однокласників; опора на індивідуально-особистісні фонові знання, читацький і життєвий досвід.

3. Результативність прогностичної діяльності.

- розвиток компонентів ціннісно-сміслової, емоційно-вольової, сфер; критичного мислення, рефлексії (усвідомлення й оцінка учнем власної прогностичної діяльності; виявлення причин невідповідності висловлених гіпотез; визначення пропущених деталей, важливих для побудови гіпотез, суголосних з авторським текстом; розвиток умінь орієнтуватися на різні часові перспективи; комунікативних умінь слухати, критично сприймати, аналізувати гіпотетичні версії однолітків, розвиток творчої уяви, креативного мислення, фантазії; поглиблене осмислення важливих ідей твору; розвиток здатності використовувати набутий читацький і життєвий досвід для прогнозування майбутніх ситуацій).

Література:

- 1.Типова освітня програма для учнів 1-2 класів [електронний ресурс] – [Режимдоступу:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>]
2. Типова освітня програма для учнів 3-4 класів [електронний ресурс] – [Режимдоступу:<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>]
- 3.Чепелева Н. В. Проблеми психологічної герменевтики. К., 2004. – 273 с.

The use of the technology of step-by-step processing of the content of texts in the process of formation of prognostic skills of schoolchildren